

äfvén preventiva åtgärder i detta afseende kunna vara gagneliga, kanske nödvändiga – eller man skulle eljest nödgas förklara vissa perioder i alla bildade nationers lagstiftning för förnuftslösa. Men äfvén vid en öfvertygelse, som erkänner censyrlagars nytta och nödvändighet, måste man önska, att dessa såsom alla de lagar, hvilka göra en handling, som icke för sig strider mot det rätta, till ett lagbrott mot samhället, måtte med största varsamhet anlitas; och ingen skall kunna anse, att icke denna önskan är just i samhällets och samhällsordningens intresse. Må förbuden inskränkas till, hvad nödvändigheten verkligen kräfvér, och sedan med all stränghet upprätthållas. Ty om prohibitionen öfverskrider sitt mått, blir dess iakttagande omöjligt; och när lagen är tom bokstaf och lagbrottet blir allmän sed, då är allmänna moralen förderfvad och hotar samhällsordningen med förderf. I detta afseende gäller detsamma, som ofvan blifvit anfördt om närings- och tullagstiftningen. Men missaktning för lagen är här så mycket farligare, emedan denna rörér ett andligt intresse, lagbrottet blir allännare och förderfvét isynnerhet angriper den företrädesvis bildade delen af nationen.

10

De exempel, vi anfördt, på lagar hvilka kunna blifva menliga för allmänna sedligheten, äro visst icke de enda, som kunnat anföras, men vi hoppas de äro tillräckliga att förklara vårt yrkande. Af hela denna framställning torde finnas, att det väsendtligaste i ett sådant förderfligt inflytande är den omständighet, att lagen sjelf kan döda aktningen för lag. Man medgifvér detta lätt om en dålig lagskipning. Vi hafva sökt visa, att sjelfva lagstiftningen kan lika lätt och kanske djupare sára allmänna moralen. Och säkert synes oss, att det är en sålunda framkallad sedlig upplösning, som i alla tider vållat omstörtningar i samhället. På dess afvändande kan derföre lagstiftaren icke använda nog uppmärksamhet, om han vill sträcka sin blick utöfver stundens tillfälliga kraf och lagens närmaste verkningar.

20

30

17 JESUITERNE I FRANKRIKE.

Saima n:o 43 23. X 1845

I afvaktan på händelsernas utveckling hafva vi underlåtit att något berätta om striden mot Jesuiterna i Frankrike. Det är af Tidningarne numera bekant, att den tills vidare slutat med Jesuiterkollegiernas upplösning.

Lärorikt kan det vara att betrakta den hastiga utbredning, denna orden synes vunnit på samma tid, då inom en icke ringa del af katolska kyrkan fordran på samvetetsfrihet och oberoende af den påfviska hierarkien framkallat en nykatolsk församling. Vore här blott fråga om en strid angående vissa dogmer, så kunde man anse dessa rörelser ega lika liten verklig betydelse som de Jansenistiska stridigheterna, i hvilka kort före revolutionen det fritänkande och lättsinniga Frankrike deltog med den mest sekteriska ifver. Men å ena sidan visar sig nu ett för hvarje dag stegradt presterskapets inflytande på massorna, hvarförutan en orden, sådan som Jesuiternas, hvarken kunde komma till makt eller denna makt anses för farlig; å den andra röjer sig behovet af en innerligare religiösbekännelse, än den blott formela, kyrkan äskar, och hvartill den förpligtar sina anhängare. Sålunda kan å båda sidor grunden till dessa företeelser sökas endast i samtidens allmänna sträfvande till en fast öfvertygelse angående mensklighetens högsta angelägenheter.

40

50

Sedan Jesuiterordens upplösning, från medlet af förra seklet, då den räknade mer än 92 tusen medlemmar, har densamma dock mer eller mindre uppenbart fortfarit att existera. I Ryssland erkändes orden af Pius VII redan 1801, och 1814 återställde han densamma formligen. Dock har den i de flesta länder fortfarit att vara förbjuden. Men i alla katolska länder har man det oaktadt sport Jesuiternas tillvaro. I Österrike och Bavern utbreda de sig under namn af Redemptorister. I Belgien, i Freiburg, Schweiz och Luzern äro de lagligen erkända. I Frankrike tålde man dem väl under restaurationen. Och fastän deras skolor år 1828 upphäfdes, och orden efter Julirevolutionen ånyo förbjöds, finner man af nu offentliggjorda handlingar, att åter ett antal Jesuitkollegier derstädes bildat sig.

Fordom öfvade dock Jesuiterna ett farligare välde genom ordens högsta medlemmar, såsom regenternas biktfäder och rådgifvare. Nu fruktar man mera den andra klassen af dess medlemmar, skolornas och undervisningens ledare¹. Det är också mindre fruktan för deras sedligt förkastliga läror, än för det andliga omyndighetstillstånd, hvartill de uppfostra ungdomen, som gör deras skolor förhatliga för den upplystare allmänheten. Väl anser man för deras kardinalsats, att ändamålet helgar medlen, och i flera Jesuiters skrifter, t. ex. hos Sanchez, Bauny Busenbaum, predikas öppet, att hvarje handling är tillåten, för hvilken någon probabel grund kan uppjagas, att falska löften, för hvilken äro brott, då man i sitt sinne lofvar annat än i ord o. s. v. Men ingen kan heller neka, att ifrån deras skolor likväl utgått moraliskt oförvitliga män. I afseende å sin religiösa öfvertygelse deremot hafva deras lärjungar vanligen varit blinda anhängare af kyrka och presterskap samt i politiken den absoluta maktens tjenare – eller någon gång absoluta fritänkare. Det är nu isynnerhet en till det förra ledande uppfostran, för hvilken man i Frankrike och annorstädes fruktar Stridigheterna mellan presterskapet och universitetet, d. ä. hela det af staten anordnade uppfostringsverket, hafva troligen haft sin egentliga orsak i båda partiernas sträfvande att kunna herrska isynnerhet genom nationens politiska uppfostran, dock på universitetets sida äfven i nitälkskan för fri undersökning och öfvertygelse i allmänhet.

Hvad Sues »Eviga Jude» verkat mot Jesuiterna, torde därföre endast bestå i en oöfverlagd afsky mot de heliga fäderna hos den mindre insigtsfulla mängden. Det är ett återupprepande af liknande antecedentier, då redan Pascal i sina »lettres provinciales», hvilka på sin tid gjorde ett lika oerhördt uppseende, och flera andra i hans fotspår tillräckligt afslöjat deras ränkfulla politik och falska moral. Eget är också det förhållande, att likasom nu en bedräglig förvaltning, så år 1764 en bedräglig handelsaffär föranledde deras fall i Frankrike. Men nu finnes mera än då en bestämd opinion om orden hos hela den upplysta allmänheten. På denna hafva säkert de vunna faktiska upplysningarne om Jesuiternas belägenhet i Frankrike verkat vida mer än Sues roman.

Man har sett Tidningarne förmåla, att Franska regeringen fruktade för ett kraftigare uppträdande i Jesuitfrågan. Denna uppgift låter förunderlig nog, då man vet, att styrelsen har för sig lagen äfvensom för närvarande pluraliteten inom representationen. Men den får en annan betydelse, om man besinnar, att den nya dynastin för sitt bestånd varit tvungen att gynna presterskapet, hvilket eljest med mera ifver skulle

¹ Den tredje klassen består af laici, och i denna kunna personer ur alla samhällsklasser intagas. Så t. ex. tillhörde Ludvig XIV under sina sednaste år densamma.

slutit sig till det legitimistiska partiet. Och ett anfall mot Jesuiterna var ett anfall mot kyrkan och hela den presterliga undervisningen. Äfven landet skulle naturligtvis lida genom fortsatta strider och partioroligheter. Men för närvarande är dock icke presterskapets inflytande sådant, att det skulle kunna ingifva nationen någon större farhåga. Emellertid har det på styrelsens sida icke gerna gått an att tillåta en olaglig associations uppenbara tillvaro, och äfven mängdens sinnen hafva bort lugnas genom någon åtgärd. Den nu vidtagna, att genom påfvens biträde upplösa Jesuiterkongregationerna, har varit den lindrigaste, hvarigenom styrelsen minst stött presterskapet för hufvudet. Den har också skyndat att gifva detta upprättelse för, hvad ännu kan vara brutet, genom att förbjuda professorerna vid kollegerna att läsa öfver andra ämnen än deras bestämda vetenskap; hvarigenom Michelet's och Quinet's, vid collége de France, för Jesuiterna och presterskapet så förhatliga föreläsningar komma att upphöra. Ty hvar och en finner, huru litet denna sistnämnda åtgärd, som förbinder lärarena att undervisa, icke i hvad de önska och kunna, utan i föreskrifna ämnen, svarar mot den proklamerade lärofriheten och landets öfriga institutioner. Att nämnda påfvens åtgärd föga eller intet verkar mot Jesuiternas tillvaro i Frankrike, derom synes man bland alla partier redan vara öfvertygad. En association, hvilken lagligen upphäfven af påfven, och af de flesta Europas monarker inom deras stater förbjuden, likväl ett halft sekel bibehållit sig och under tiden samlat nya rikedomar, finner lätt utvägar att fortfarande vara verksam uti ett samhälle hvarst personliga och medborgerliga friheten är så väl skyddad som i Frankrike. I Schweiz och Belgien hafva de goda fäderne närbelägna och säkra stödjepunkter för sina operationer, för hvilka nödiga medel kunna inflyta ifrån ordens utgreningar i England och Nordamerika, där densamma friare kan drifva handel och genom nyttigt arbete samla rikedomar.

Öfverväger man närmare rättsgrunden för Jesuiterkongregationernas tvungna upplösning i Frankrike, så måste man anse densamma till en del för orättvis. Ungdomens undervisning bör visserligen stå under statens vård, och en styrelse, som öfverlämnar densamma åt det enskilda godtycket, undergräfvär sitt eget bestånd och samhällsordningens. Men tydligt är, att i ett land, der allmän samvetsfrihet är lag, förbud mot den ena eller andra religiösa associationen kunna anses endast för orättvisa undantagslagar. Dessa blifva kanske nödvändiga. Men sådant bevisar då, att nationens bildning icke är nog långt hunnen, för att göra samvetsfriheten verklig, med andra ord, att staten illa sörjt för allmänna undervisningen. Ty der denna är, hvad den bör vara, en individens ledning till den insigt och det sedliga medvetande, att han sjelfständigt förmår söka en öfvertygelse i mensklighetens högsta angelägenheter, der äro alla försigtighetsmått mot falska profeter från statens sida öfverflödiga. Och man bör icke mena, att för en sådan bildning fordras universitetsstudier. I upplystare protestantiska länder t. ex. förmår säkert icke numera presterskapet föra ens den stora massans samveten i ledband. En sådan bildning tro vi finnas äfven i Finland hos vissa individer bland almogen, isynnerhet bland pietisterna. Att också i Frankrike Jesuiternas och hierarkiens inflytande skall i en snar framtid motarbetas af en religiös reform i samma anda, som den nu i Tyskland fortgående, detta våga vi taga för afgjort. Sjelfva Jesuiternas framgång vittnar, såsom äfven blifvit nämndt, om tillvaron af ett religiöst behof. Mångfaldiga företeelser inom Franska litteraturen och de åtskilliga politiskreligiösa sekternas fastän fantastiska sträfvanden bära samma vittnesbörd. Det behöfves blåt, att en

10

20

30

40

50

reformatör uppträder; han skall säkert finna sinnena förberedda. Endast på denna väg och genom större omsorg om den allmänna undervisningen kunna Jesuiternas och deras vederlikars sträfvanden göras ostadliga. Men af tvångsåtgärder följer i detta fall, såsom alltid, der det gäller vetande och öfvertygelse, endast förökadt nit och en mera hemlig men derföre äfven stadligare verksamhet hos dess apostlar.

10 18 DEN SVAGAS STYRKA.

Saima n:o 43, 44, 46, 47, 48, 49 och 50 23. och 30. X, 13., 20. och 27. XI, 4. och 11. XII 1845

I.

Österbotten är ett fult land. Hvar och en, som rest öfver dess ändlösa sandmoar och mossor, dess låga stenhöljda skogsbackar, dess platta åkerfält, vet att derom förtälja. Men bland all denna en karg naturs enformighet finnas ängder af stilla oförgätligt behag. De här och der sammangyttrade skärgårdarne, med deras löfbeklädda, af en för
 20 norden yppig vextlighet öfverhöljda holmar, med deras mångfaldiga lugna, af sommarsolen förgyllda vikar och sund, äro trakter, dem en menniska med sinne för naturens skönheter icke så lätt förglömmar. Likaså genomlöpes landet af talrika friskgröna bälten, långsät de många sakta framsmygande åarne. Det är vid dessas stränder största delen af landets befolkning finnes bosatt. Än utbreda de sig till stilla, genom en fortgående vall af lummig al och vide beskuggade tjerdar, än störta de i hvitskummande forsar ned öfver en bädd af klipphällar och stenar, På deras bräddar utbreder sig en långsträckt karta af vexlande åkrar och ängsfält, sakta sluttande mot stranden från den jemna
 30 skogsvägg, af hvilken de på andra sidan begränsas, och som ofta åtföljer hvarje flodens krökning. Vanligen består den närmaste stranden af äng, uppöfver denna vidtagna åkrar med byar eller enstaka gårdar och tätt invid dem skogen. Men ofta tränga både åkrar och bostäder fram till flodbrädden så nära, att husens grundval stundom besköljes af vårfloden.

Det var vid en af dessa åar man på en kulle ett stycke upp ifrån stranden såg en landtlig bostad, utmärkt framför de närgränsande endast af flera och större fönster och tvenne hvitmenade skorstenar på hufvudbyggnaden samt af en trädgårdsanläggning nedan för densamma.
 40 Dess två syrener vid hufvudgångens början, med en löfsal af rönnar vid dennas slutpunkt, och sparsama bärbuskar i tvenne hvarandra korsande alleer voro ett oafslätligt föremål för bondbarnens begär och för föräldrarnes beundran. Man såg dem hvarje söndag i skilda grupper stå lutade mot den omgifvande ståndgårdsgården och med välbehag beskåda dessa trån och buskar och den mellan dem strödda prålände blomsterverlden af vallmo, pioner och ringblommor. Och då ingen sade dem, att de med ringa möda kunde hafva det lika väl, så åtnöjde de sig med den ögonfägnad herrgårdens oupphinneliga anläggningar erbjödo dem. I denna fanns dock en invånare, hvars
 50 slösande frikostighet på blomsterfrön och föreläsningar öfver blomsterkulturen gummorna hade att tacka för ett och annat praktexemplar af nämnda exotiska vexter, hvilka på pörtets fönsterkarm herrligt uppspirade ur mjölkbunkar och näfverrifvor.

Men denna gifmilda blomsterälskarinna förtjenar i sanning en egen rad, ty hon sjelf var ett praktexemplar bland ortens landtliga skönheter.